

Tsyupryk A. Ya. The problem of student's independent activity in the system of pedagogical sciences

The sense and the role of the independent activity of students in terms of new and alternative approaches in the system of pedagogical sciences has been analyzed. The necessity of classification and typology of independent activity of a student according to branches in the system of pedagogical sciences is highlighted. It has been found out that the issue of independent activity is of the great importance among renovated or newly created branches of pedagogical sciences since a professional is formed to a certain extent in the process of independent activity. Within the context of pedagogical praxeology the independent activity makes up the system of actions and operations which aim at achieving the exact goal as far as only in the process of independent activity profound and rational knowledge is maintained which leads to successful actions. Effective systems which reflect the essence of post-non-classical pedagogics where independent activity is considered in terms of pedagogical improvisation, game and role pedagogics is investigated. Independent activity in the context of cyber pedagogics is described in terms of self-governing systems. The peculiarities of independent activity of students in the terms of energy-information pedagogics which emphasizes on the energetic possibilities of a person has been determined.

The independent activity of students in the context of such scientific-pedagogic subjects as pedagogics of smart balance, pedagogics of success, e-pedagogics, creative pedagogics etc. is characterized. Museum pedagogics is rather promising in terms of independent activity as the usage of methods, means and possibilities of museum pedagogics is of the utmost importance for most professions. Pedagogics of success is based on the substantial amount of knowledge and skills, the choice of such facts and real knowledge which enables their effective usage in professional activity. In the context of e-pedagogics the independent activity of students envisages an application of modern information means of learning. For creative pedagogics the independent activity is a reliable means of transformation from a student as a listener or consumer of information to its creative working out and using.

Key words: student's independent activity, branches of pedagogics, system of pedagogical sciences, pedagogical praxeology, post-non-classical pedagogy, cybernetic pedagogy, energy-information pedagogy, pedagogy of success, electronic pedagogy.

УДК 378

DOI <https://doi.org/10.31392/2311-5491/2019-70.64>

Чіжова Н. В.

МОТИВАЦІЯ ЯК ПЕРЕДУМОВА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТІСНОЇ МОБІЛЬНОСТІ

Розглянуті мотиви студентів до навчально-професійної діяльності та надані їх формулювання. Неможливо виділити єдиний мотив, що спонукає студента до діяльності, але серед певної кількості мотивів завжди є домінуючі. Представлені різні класифікації мотивів. Залежно від реальності мотиви поділяють на потенційні та актуальні. Існує три такі взаємопов'язані групи мотивів: безпосередньо-спонукальні, перспективно-спонукальні та інтелектуально-спонукальні. Велика увага приділена дослідженню зовнішніх та внутрішніх мотивів. Запропонований оптимальний мотиваційний комплекс особистості, в якому внутрішня мотивація має бути більшою або хоча б дорівнювати зовнішній позитивній мотивації, яка має бути більшою від зовнішньої негативної мотивації. Розглянута динаміка зміни мотиваційного комплексу під час навчання у виші серед студентів гуманітарних та технічних спеціальностей. Надаються результати анкетування, проведеного серед студентів першого та четвертого курсу, з виявлення основних мотивів щодо майбутньої професійної діяльності. Суттєво відрізняється ставлення студентів 4 та 1 курсу до матеріального забезпечення, адже майже вівчі менше опитуваних студентів-старшокурсників віддали йому перевагу. Водночас більшість студентів 4 курсу провідним фактором визначає самореалізацію, перевищуючи на 21% показники першого курсу, що свідчить про їх свідоме ставлення до майбутньої професійної діяльності. Студенти усвідомлюють, що тільки постійний саморозвиток та професійне зростання нададуть їм можливість для самореалізації в улюбленій справі. Важливе значення щодо зниження зовнішньої мотивації і збільшення внутрішньої мотивації має ефективний вплив навчального процесу на особистість студентів та їх зацікавленість майбутньою спеціальністю. Доведено, що мотивація навчального процесу приводить до самостійності, активності та самореалізації студентів, тобто до формування особистісної мобільності, яку трактують як інтегративну якість майбутнього спеціаліста, що проявляється у сформованій мотивації до навчання, здатності до творчої діяльності, в ефективному спілкуванні і дозволяє постійно бути у процесі активного творчого саморозвитку.

Ключові слова: самореалізація, саморозвиток, внутрішня та зовнішня мотивація, професійна діяльність, особистісна мобільність.

Сьогодення ставить перед викладачем вимоги не тільки щодо викладання своєї дисципліни, а й врахування міжпредметних зв'язків та підвищення мотивації студентів під час навчання та формування у них усвідомлення необхідності саморозвитку протягом всього життя. Безперечним фактом є розвиток технологій настільки швидким темпом, що призводить до змін у багатьох галузях та навіть зникнення деяких посад і утворення абсолютно нових. Отже, випускник вишу має завжди працювати над своїм саморозвитком, вивчаючи нові мови, методи, підходи, опановуючи нові спеціальності, щоб бути конкурентоздатним на ринку праці.

Над темою формування позитивної навчальної мотивації працювало багато таких вчених: М. Алексеева, Ю. Бабанський, Л. Божович, В. Богословський, Л. Василенко, А. Виноградова, В. Давидов, Д. Ельконін, А. Леонтєв, С. Максименко, А. Маркова, А. Маслоу, А. Орлов, К. Платонов, С. Рубінштейн, О. Савонько, М. Савчин, М. Сметанський, А. Степанов, З. Хізроева, В. Шахов, П. Якобсон. Багато робіт присвячено структурі та типам мотивів і передумовам формування позитивної мотивації до навчання. Зокрема, про-

блему мотивації студентів під час навчання у вищому навчальному закладі розглядали такі вчені: В. Білоус, Л. Горюнова, С. Занюк, Є. Ільїн, В. Козаков, О. Коваленко, О. Малінка, Л. Орбан-Лембрик, Є. Шматков [1–3]. Значно менше уваги приділено вивченню ставлення студентів та їх пріоритетів щодо майбутньої професійної діяльності, готовності та бажання до саморозвитку та самовдосконалення. Ці питання здебільшого піднімаються під час профорієнтаційної роботи та аналізу навчання студентів першого курсу.

Метою статті є дослідження мотивації студентів технічного вищого навчального закладу НТУУ «КПІ ім. Ігоря Сікорського» щодо майбутньої професійної діяльності.

Методом дослідження є теоретичний аналіз та анонімне опитування студентів.

У основі будь-яких дій особистості лежить мотивація, спрямована на задоволення потреби, інтересу або установки. Мотив – це внутрішня спонка особистості до того або іншого вияву активності (діяльність, спілкування, поведінка), пов'язана із задоволенням певної потреби. Як мотиви можуть поставати ідеали, інтереси, переконання, соціальні установки, цінності. Проте при цьому за всіма переліченими причинами все одно стоять потреби особистості у всьому їх різноманітті (від базових, життєвих, біологічних до вищих і соціальних) [4, с. 184].

У словнику поняття «мотив» розкривається так: 1) спонукання до діяльності, що пов'язується із задоволенням певних потреб суб'єкта; 2) сукупність зовнішніх або внутрішніх умов, що викликають активність суб'єкта та визначають її спрямованість; 3) предмет, матеріальний або ідеальний, що спонукає і визначає вибір спрямованості діяльності; 4) усвідомлена причина, яка лежить в основі вибору дій та вчинків особистості [5, с. 264].

Ставлення студента до навчально-професійної діяльності є полімотивованим, тобто визначається багатьма стимулами, серед яких, безумовно, деякі є домінуючими.

В. Тернопільська описує мотиви, підкреслюючи їх взаємозв'язки та структуруючи їх. Мотиви навчально-професійної діяльності студентів не є сталими, вони постійно змінюються залежно як від внутрішніх, так і від зовнішніх факторів. З погляду реальності мотивів авторка виділяє потенційні й актуальні мотиви. Вона зазначає, що у процесі пізнавальної діяльності потенційні мотиви переходять в актуальні: «потреба стає установкою, наміри – діями, ставлення – вчинками, плани – діяльністю» [6, с. 142]. На думку В. Тернопільської, існує три взаємопов'язані групи мотивів: безпосередньо-спонукальні, перспективно-спонукальні та інтелектуально-спонукальні. Перша група базується на сильних як позитивних, так і негативних емоціях (новизна, зацікавленість викладачем, страх покарання тощо). Основою для перспективно-спонукальних мотивів є розуміння престижу професії у суспільстві та важливості професійних знань і умінь (зв'язок навчального предмета з майбутньою професією, розвинуте почуття обов'язку, відповідальності тощо). Однак інтелектуально-спонукальні мотиви спрямовані на процес пізнання і отримання задоволення від нього, стійкий інтерес до навчально-професійної діяльності, допитливість, саморозвиток та самореалізацію [6, с. 142]. Нарешті, зовнішні мотиви (мотивація престижу, успіху) та внутрішні (цікавість, позитивні емоції) тісно пов'язані, адже зовнішня мотивація збільшує кількість дій, вчинків, а внутрішня – їх якість [6, с. 141].

Згідно з методикою К. Замфір у модифікації А. Реана [7] оптимальний мотиваційний комплекс особистості можна представити такою нерівністю: $VM > ЗПМ > ЗНМ$ або $VM = ЗПМ > ЗНМ$ (де VM – внутрішня мотивація, $ЗПМ$ – зовнішня позитивна мотивація, $ЗНМ$ – зовнішня негативна мотивація).

У роботі «Вплив мотивації на якість навчальної діяльності студентів» Л. Несух за цією методикою дослідила 2 групи студентів 1 та 4 курсів гуманітарних спеціальностей («Менеджмент організацій», «Мова і література», «Психологія») та показала залежність мотивації від віку (курсу) студентів. Отримані результати представлені в таблиці 1 [8].

Таблиця 1

Результати порівняльного аналізу особливостей мотивації

Показник	1 курс	4 курс
Внутрішня мотивація	3.9	4.1
Зовнішня позитивна мотивація	2.8	3.4
Зовнішня негативна мотивація	3.3	2.5

Нами було проведено анонімне опитування для визначення мотивації студентів технічного вузу. Для опитування були обрані студенти сучасних популярних спеціальностей, а саме: «Комп'ютерна та системна інженерія», «Програмна інженерія», «Інженерія програмного забезпечення». Опитуванням було охоплено 134 студенти.

Було запропоновано варіанти до такого завдання: «Визначте, до чого Ви прагнете в своїй майбутній професійній діяльності»:

- 1) матеріальне забезпечення;
- 2) повага оточення;
- 3) самореалізація;
- 4) професійне зростання;
- 5) кар'єра.

Аналізуючи отримані результати, можна дійти висновку, що більшість опитаних студентів 4 курсу пріоритетом майбутньої професійної діяльності визначає самореалізацію (69% студентів 4 курсу супроти 48% першокурсників). Різницю у 21% можна пояснити більш свідомим ставленням до майбутньої професійної діяльності, тому що у більшості студентів 4 курсу вже є певний досвід роботи. Суттєво відрізняється ставлення студентів 4 та 1 курсу до матеріального забезпечення: майже вдвічі менше опитуваних студентів-старшокурсників віддали йому перевагу. Для багатьох молодих фахівців отримання матеріальних благ є провідним мотивом професійної діяльності, але маючи високий рівень професійної освіти, студенти усвідомлюють, що дуже важливою є та сфера діяльності, до якої прагне душа, від роботи в якій можна отримати справжнє задоволення та самореалізуватись. Отже, займаючись цікавою, складною та розвиваючою справою, молоді спеціалісти можуть досягти професійного зростання та отримати матеріальну винагороду.

Утрічі менше студентів 4 курсу, ніж студентів 1 курсу, переймаються повагою оточуючих та кар'єрним зростанням, але при цьому в півтора рази більше респондентів 4 курсу, ніж студентів 1 курсу, вбачають професійне зростання саме у тому, до чого вони прагнуть в майбутній професійній діяльності. Ми спостерігаємо більш зважене та свідоме ставлення студентів 4 курсу до майбутньої професійної діяльності завдяки більшим можливостям та певному досвіду роботи.

Однак, порівнюючи відповіді студентів бюджетної та контрактної форми навчання, відзначимо, що, незважаючи на те, що деякі показники майже збігаються, на 10% більше студентів-контрактників, ніж бюджетників, пріоритетом визначили матеріальне забезпечення, майже на 12% менше студентів (40% контрактників і 52% бюджетників) вважають самореалізацію головною для себе в професійній діяльності.

Аналізуючи п'ять запитань щодо мотивації до майбутньої професійної діяльності, ми виділили питання, які характеризують внутрішню мотивацію (самореалізація та професійне зростання) та зовнішню позитивну мотивацію (матеріальне забезпечення, повага оточення, кар'єра). Аналіз відповідей проводився у 134 студентів. Результати зведені в таблиці 2.

Таблиця 2

Порівняльний аналіз внутрішньої та зовнішньої мотивації студентів 1 та 4 курсу НТУУ «КПІ ім. Ігоря Сікорського»

Показник	1-й курс	4-й курс
Внутрішня мотивація	3,32	3,89
Зовнішня мотивація	2,76	2,41

Аналіз зовнішньої негативної мотивації не був метою нашого дослідження. З таблиці видно, що у студентів першого і четвертого курсів середній показник внутрішньої мотивації домінує над зовнішньою мотивацією. Отже, у студентів технічних спеціальностей під час навчання в університеті зростають показники внутрішньої мотивації, водночас рівень зовнішньої мотивації дещо знижується (див. таблицю 2). Крім того, більшість студентів КПІ на 4 курсі вже має певний досвід роботи за спеціальністю (програмування, ІТ-адміністрування), тому вони усвідомлюють, що тільки постійний саморозвиток та професійне зростання дадуть їм змогу займатися улюбленою справою і отримувати як моральне, так і матеріальне задоволення. Зокрема, не останнє місце щодо зниження зовнішньої мотивації і збільшення внутрішньої мотивації посідає ефективний вплив навчального процесу на особистість студентів та їх зацікавленість майбутньою спеціальністю.

Оскільки особистісну мобільність трактують як інтегративну якість майбутнього спеціаліста, що проявляється в сформованій мотивації до навчання, здатності до творчої діяльності, в ефективному спілкуванні і дозволяє знаходитись в процесі активного творчого саморозвитку [9, с. 5], то навчальна діяльність у вищій сприяє розвитку творчого потенціалу студента, становленню впевненої в собі та самостійної особистості, а також формуванню особистої мобільності.

Висновки. Під час навчання зменшується зовнішня негативна мотивація та збільшується внутрішня і позитивна зовнішня мотивація.

У всіх опитаних студентів внутрішня мотивація превалює над зовнішньою, що є ознакою оптимального мотиваційного комплексу особистості.

Під час навчання кількість студентів, які прагнуть отримати знання для подальшої самореалізації в професійній сфері, значно зростає (48% на першому курсі, 69% на четвертому курсі), що свідчить про свідоме та зважене ставлення до майбутньої професійної діяльності.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо у поглибленому вивченні складників особистісної мобільності студентів у процесі навчання в технічному вузі.

Використана література:

1. Занюк С. С. Психологія мотивації : навчальний посібник. Київ : Вид. «Либідь», 2002. 304 с.
2. Ильин Е. И. Мотивация и мотивы. Санкт-Петербург : Питер, 2003. 512 с.
3. Малінка О. О. Психологічні проблеми мотивації навчально-професійної діяльності студентів у сучасних умовах. URL: www.psyh.kiev.ua/Психологічні_проблеми_мотивації_навчально-професійної_діяльності_студентів_у_сучасних_умовах (дата звернення: 26.09.2019).

4. Бордовская Н. В., Реан А. А. Педагогика : учебник для вузов. Санкт-Петербург : Питер, 2000. 304 с.
5. Психологічний словник / за ред. В. І. Войтка. Київ : Вища школа, 1992. 216 с.
6. Тернопільська В. І. Сучасні тенденції мотивації навчально-професійної діяльності студентів. *Вісник Національного університету оборони України* : зб. наук. праць. Київ. 2012. № 5 (30). С. 141–144.
7. Мотивація професійної діяльності. : методика К. Замфір у модифікації А. Реана. URL: <http://www.vashpsixolog.ru/psychodiagnostic-school-psychologist/122-tests-guidance/716-motivation-professional-activity-c-zamfir-technique-to-modify-a-a-reana> (дата звернення: 25.09.2019).
8. Несух Л. Вплив мотивації на якість навчальної діяльності студентів. URL: <http://www.ird.npu.edu.ua/files/nesyx.pdf> (дата звернення: 25.09.2019).
9. Котмакова Т. Б. Формирование личностной мобильности как профессионального качества будущего специалиста в процессе обучения в вузе : автореф. дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования». Хабаровск, 2011. 20с.

References:

1. Zanyuk S. S. (2002) Psihologiya motivaciyi [Psychology of Motivation]. navch. posib. Kyiv [in Ukrainian].
2. П'ін Е. І. (2003) Мотивація і мотиву [Motivation and Motives] Saint Petersburg [in Russian].
3. Malinka O. O. Psihologichni problemi motivaciyi navchalno-profesijnoyi diyalnosti studentiv u suchasni umovah / O. O. Malinka. – [Elektronnij resurs]. Rezhim dostupu : www.psyh.kiev.ua.
4. Bordovskaia N. V. (2000) Pedahohyka [Pedagogy]: uchebnyk dlia vuzov Saint Petersburg [in Russian].
5. Voitko V. I. (1992). *Psykhologichnyi slovnyk*. Kyiv: Vyshcha shkola.
6. Ternopil'ska V. I. (2012) Suchasni tendentsii motyvatsii navchalno-profesiinoyi diialnosti studentiv [Modern Tendencies of Motivation of Studying and Professional Students' Activity]. Visnyk Natsionalnoho universytetu obrony Ukrainy: zbirnik naukovih prac. № 5 (30). Kyiv. S. 141–144. [in Ukrainian].
7. Metodika K. Zamfir u modifikaciyi A. Reana [Elektronnij resurs]. Rezhim dostupu : <http://www.vashpsixolog.ru/psychodiagnostic-school-psychologist/122-tests-guidance/716-motivation-professional-activity-c-zamfir-technique-to-modify-a-a-reana>.
8. Nesuh L. Vpliv motivaciyi na yakist navchalnoyi diyalnosti studentiv [Impact of Motivation on Quality of Students' Studying Process of] [Elektronnij resurs]. Rezhim dostupu: <http://www.ird.npu.edu.ua/files/nesyx.pdf>.
9. Kotmakova T. B. (2011) Formyrovanye lychnostnoi mobyl'nosti kak professyonal'nogo kachestva budushchogo spetsyalysta v protsesse obuchenya v vuzе [Formation of Personal Mobility while Studying at the University as a Professional Feature of a Future Specialist]: *Extended abstract of candidate's thesis*. Khabarovsk [in Russian].

Chizhova N. V. Motivation as the premise for personal mobility formation

The paper highlights the students' motives for educational-professional activity and gives their definitions. It is impossible to distinguish a single motive that encourages students to work, but there are some dominant motives. Different classifications of motives are presented in the paper. Depending on reality, motives are divided into potential and actual ones. There are also three interrelated groups of motives: direct-incentive, perspective-incentive and intellectual- incentive. Much attention is paid to the study of external and internal motives. The optimal motivational complex of the personality is when the internal motivation exceeds, or at least, equal to the external positive motivation, which in turn should exceed external negative motivation. The change of the motivational complex during training at the university among the students of the humanities and technical specialties is considered. The results of the survey conducted among the first and fourth year students to identify the main motives for future professional activities are presented. The attitude of fourth and first year students to financial security varies considerably: almost twice more first-year students who were interviewed gave it an advantage. The majority of four-year students consider self-realization as the leading factor. It indicates their conscious and balanced attitude to future professional activity. Students understand that only permanent self-development and professional growth will enable them to realize themselves in chosen sphere. The educational process greatly affects the personality of students and their interest in the future specialty, reducing external motivation and increasing internal one. It is proved that the motivation of the educational process leads to autonomy, activity and self-realization of students, that is, to the formation of personal mobility, which is interpreted as the integrative quality of the future specialist with the formed motivation to study, creativity, effective communication skills and in the process of active creative self-development.

Key words: self-realization, self-development, internal and external motivation, professional activity, personal mobility.